

Oceny sytuacji finansowej gospodarstw domowych

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2022

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od wielu lat monitorujemy zmiany zachodzące w położeniu materialnym polskiego społeczeństwa. Regularnie – co miesiąc – pytamy respondentów o ocenę warunków materialnych ich gospodarstw domowych oraz o przewidywania w tym zakresie na najbliższy rok. Na ogół raz w roku pogłębiany tę problematykę, pytając o sposoby gospodarowania pieniędzmi oraz poczucie zagrożenia biedą¹.

Wyniki wcześniejszych badań pokazują, że na postrzeganiu sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju w ostatnich miesiącach silnie zaważyła inflacja². Gdy rok temu, tj. w marcu 2021 roku, pytaliśmy o położenie materialne, inflacja wynosiła 3,2% r/r, natomiast według wstępnych szacunków w kwietniu 2022 roku sięgnęła 12,3% r/r, osiągając najwyższy poziom od 1998 roku.

SPOSOBY GOSPODAROWANIA PIENIĘDZMI I ZAGROŻENIE BIEDĄ

Badani, opisując sposób gospodarowania pieniędzmi w swoim gospodarstwie domowym, najczęściej deklarują, że żyją na średnim poziomie – starcza im na co dzień, lecz muszą oszczędzać na poważniejsze wydatki (55%). Trzech na dziesięciu ankietowanych ocenia, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze – starcza im na wiele bez specjalnego oszczędzania (27%) bądź też mogą sobie pozwolić na pewien luksus (3%). Co siódmy respondent deklaruje, że żyje skromnie – musi na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować pieniędzmi (14%), a bardzo nieliczni, że bardzo biednie – nie starcza im nawet na podstawowe potrzeby (1%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (384) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 28 marca do 7 kwietnia 2022 roku na próbie liczącej 1030 osób (w tym: 54,8% metodą CAPI, 28,3% – CATI i 16,9% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

² Zob. komunikat CBOS „Ocena sytuacji w kraju tuż przed wybuchem wojny na Ukrainie”, marzec 2022 (oprac. B. Roguska).

RYS. 1. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

- Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby
- Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować
- Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy
- Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania
- Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus
- Trudno powiedzieć

TABELA 1

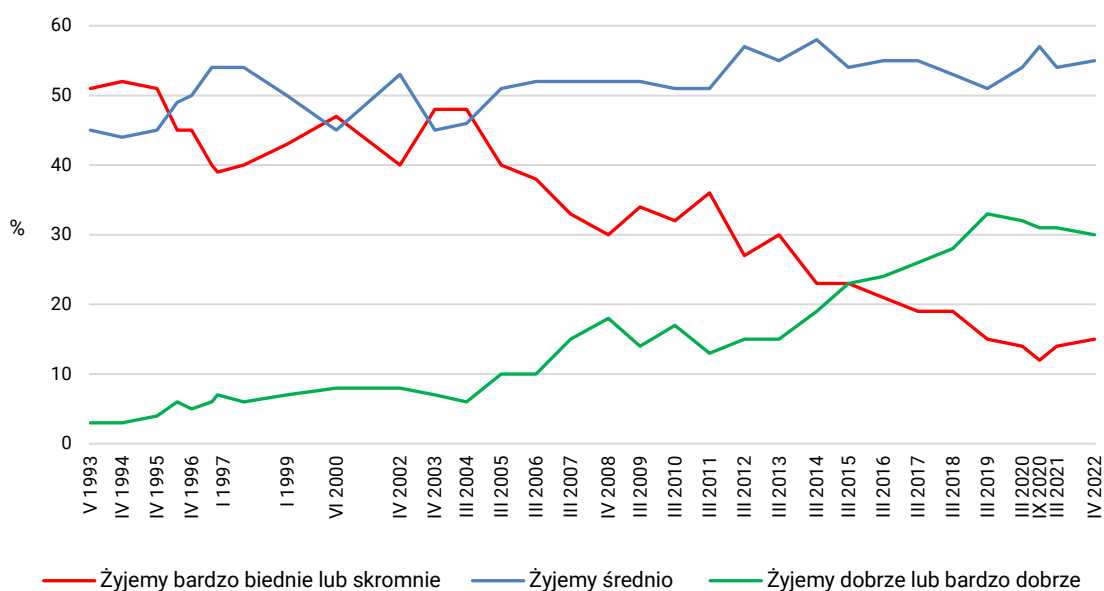
Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20	IX '20	III '21	IV '22
	w procentach																			
Żyjemy bardzo biednie – nie starcza mi (nam) nawet na podstawowe potrzeby	9	6	8	5	4	6	5	3	3	5	3	3	3	2	2	1	1	<0,5	1	1
Żyjemy skromnie – musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować	39	34	30	28	26	28	27	33	24	25	20	20	18	17	17	14	13	12	13	14
Żyjemy średnio – starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy	46	51	52	52	52	52	51	51	57	55	58	54	55	55	53	51	54	57	54	55
Żyjemy dobrze – starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania	6	9	9	14	17	13	15	12	15	14	17	21	21	24	26	30	30	28	28	27
Żyjemy bardzo dobrze – mogę (możemy) pozwolić sobie na pewien luksus	0	1	1	1	1	1	2	1	0	1	2	2	3	2	2	3	2	3	3	3
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0

W ciągu ostatniego roku oceny poziomu życia praktycznie nie zmieniły się. Natomiast w dłuższej perspektywie widoczna jest wyraźna poprawa. Na początku lat 90. XX wieku największa część badanych deklaruowała, że żyje skromnie lub biednie, a zadowolonych z własnej sytuacji materialnej było bardzo niewiele (w 1993 roku zaledwie 3%). W kolejnych latach następowała poprawa, wyraźnie widoczna w latach 2004–2008 oraz 2014–2019. Wraz z nadejściem pandemii ten pozytywny trend został wyhamowany. W stosunku do roku 2019 minimalnie zmniejszył się odsetek badanych żyjących dobrze lub bardzo dobrze (z 33% do 30%), a zwiększył żyjących średnio (z 51% do 55%).

CBOS

RYS. 2. Które z wymienionych określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana(i) gospodarstwie domowym?

Oceny poziomu życia zależne są w znacznej mierze od dochodów przypadających na jedną osobę w gospodarstwie domowym. Niemala część respondentów mających do dyspozycji miesięcznie na osobę poniżej 2000 zł deklaruje, że żyje im się bardzo skromnie lub bardzo biednie (od 18% do 26% w zależności od kategorii), a wśród lepiej sytuowanych odsetki te są niższe (6% wśród badanych o dochodach *per capita* wynoszących co najmniej 3000 zł). Generalnie większość uzyskujących dochody poniżej 3000 zł na osobę deklaruje, że żyje im się średnio, a wśród osób, które są lepiej sytuowane, ponad połowa uważa, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze.

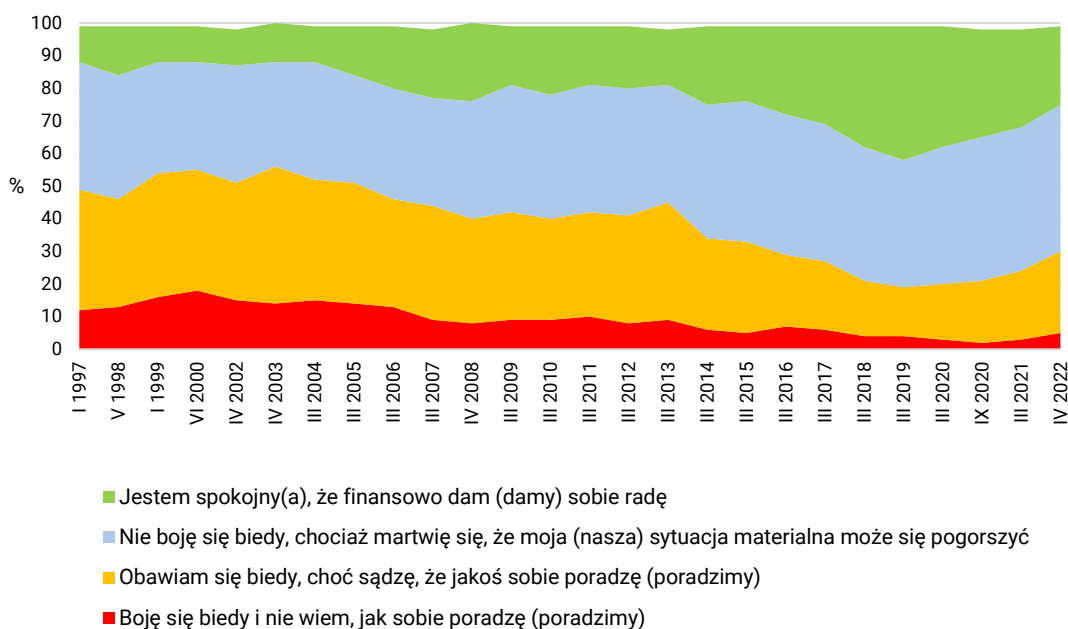
Postrzeganie poziomu życia zależne jest również od wieku i wykształcenia. Zadowolenie w tej kwestii maleje wraz z wiekiem, a rośnie wraz z wykształceniem. Blisko połowa absolwentów wyższych uczelni (47%) i ponad dwie piąte najmłodszych respondentów (44%) deklaruje, że żyje im się dobrze lub bardzo dobrze. Natomiast wśród osób z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym oraz

najstarszych respondentów w wieku 65 lat i więcej zadowolenie w tym obszarze wyraża zaledwie co piąty (21%). W grupach społeczno-zawodowych deklarują je najczęściej: kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (54%) oraz pracujący na własny rachunek (52%).

Trzech na dziesięciu badanych obawia się biedy (30%), w tym 25% uważa, że jakoś sobie poradzi, a 5% odczuwa bezradność. Ponad dwie piąte (45%) boi się pogorszenia sytuacji materialnej, a co czwarty (24%) jest całkowicie spokojny o swoją finansową przyszłość.

CBOS

RYS. 3. Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

W ciągu ostatniego roku przybyło obawiających się biedy (z 24% do 30%), a ubyło całkowicie spokojnych o swoją przyszłość w kwestii finansów (z 30% do 24%).

Uwzględniając dłuższą, dwudziestopięcioletnią perspektywę, można stwierdzić, że obawy przed biedą bardzo wyraźnie zmalały. Najniższy w historii naszych badań poziom obaw i zarazem najwyższy odsetek całkowicie spokojnych o swoją finansową przyszłość zarejestrowaliśmy w roku 2019. W kolejnych latach poziom obaw wzrastał. W tym roku – na tle lat poprzednich – wzrósł on dosyć znacząco i jest zbliżony do zarejestrowanego w roku 2016.

TABELA 2

Które z poniższych stwierdzeń wybrał(a)by Pan(i) jako najbardziej zgodne z obecną sytuacją finansową w Pana(i) gospodarstwie domowym?

	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	III '04	III '05	III '06	III '07	IV '08	III '09	III '10	III '11	III '12	III '13	III '14	III '15	III '16	III '17	III '18	III '19	III '20	IX '20	III '21	IV '22
	w procentach																			
Jestem spokojny(a), że finansowo dam (damy) sobie radę	11	15	19	21	24	18	21	18	19	17	24	23	27	30	37	41	37	33	30	24
Nie boję się biedy, chociaż martwię się, że moja (nasza) sytuacja materialna może się pogorszyć	36	33	34	33	36	39	38	39	39	36	41	43	43	42	41	39	42	44	44	45
Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzę (poradzimy)	37	37	33	35	32	33	31	32	33	36	28	28	22	21	17	15	17	19	21	25
Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzę (poradzimy)	15	14	13	9	8	9	9	10	8	9	6	5	7	6	4	4	3	2	3	5
Trudno powiedzieć	1	1	1	2	0	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1

Poczucie zagrożenia biedą częściej niż pozostali deklarują badani niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych (68%), a także ci o niższych dochodach *per capita*, nieprzekraczających 1500 zł (38%–51% w zależności od kategorii). Biedy obawia się zdecydowana większość żyjących skromnie lub bardzo biednie (73%). Ankietowani żyjący na średnim poziomie w większości nie boją się biedy, choć liczą się z możliwością pogorszenia sytuacji (55%). Z kolei żyjący dobrze lub bardzo dobrze najczęściej są spokojni o swoją finansową przyszłość (50%).

TABELA 3

Sposób gospodarowania pieniędzmi	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego				
	Jestem spokojny(a), że finansowo damy sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Żyjemy skromnie lub bardzo biednie	5	19	57	16	3
Żyjemy średnio	15	55	27	3	1
Żyjemy dobrze lub bardzo dobrze	50	41	6	2	1

Z analizy różnicowań wynika również, że stosunkowo rzadko biedy obawiają się najmłodszy i najlepiej wykształceni respondenci i zarazem częściej niż pozostali deklarują oni całkowite bezpieczeństwo finansowe.

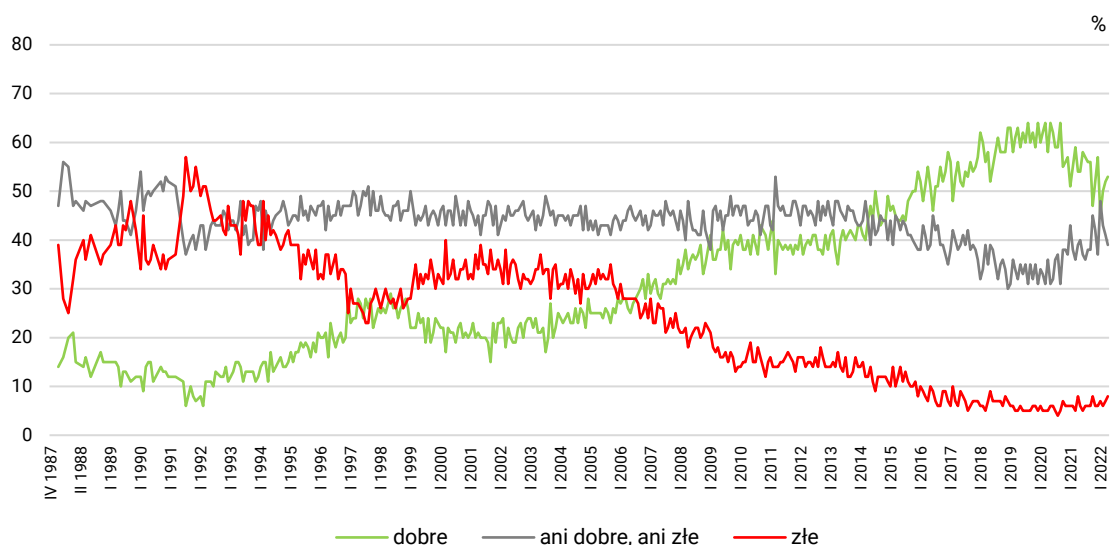
WARUNKI MATERIALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH – OCENY I PRZEWIDYWANIA

W kwietniu 2022 roku ponad połowa badanych dobrze oceniała warunki materialne swoich gospodarstw domowych (53%), blisko dwie piąte przeciętnie (39%), a jedynie nieliczni – negatywnie (5%). W ciągu ostatniego roku postrzeganie warunków materialnych gospodarstw domowych zmieniło się jedynie w niewielkim stopniu.

Warto zaznaczyć, że w okresie poprzedzającym pandemię koronawirusa oceny warunków materialnych należały do najlepszych w historii naszych badań. Mniej więcej od połowy pierwszej dekady tego stulecia do roku 2020 ich postrzeganie mniej lub bardziej systematycznie poprawiało się. Niezmiennie od sierpnia 2006 roku pozytywne oceny warunków materialnych przeważają nad negatywnymi, choć w stosunku do roku 2019 przewaga ocen pozytywnych nad negatywnymi zmniejszyła się.

CBOS

RYS. 4. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego?
Czy są one:

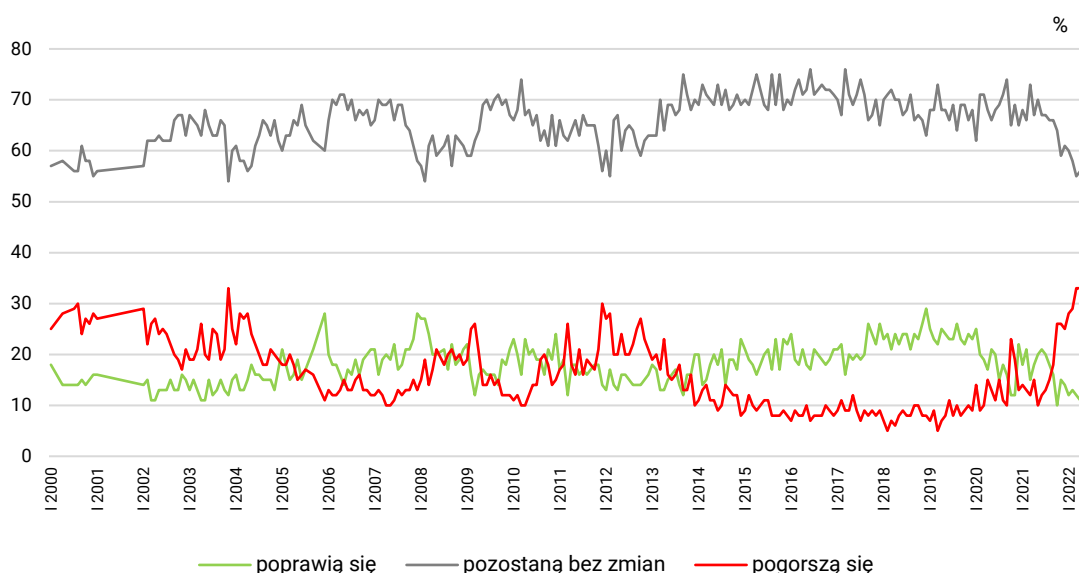

Ponad połowa badanych (56%) nie przewiduje zmiany warunków materialnych swoich gospodarstw domowych w ciągu najbliższego roku, co trzeci obawia się pogorszenia (33%), a jedynie 11% spodziewa się poprawy. W ciągu ostatniego roku prognozy dotyczące warunków materialnych gospodarstw domowych wyraźnie pogorszyły się. W porównaniu z kwietniem 2021 roku liczba pesymistów zwiększyła się ponad dwukrotnie (wzrost z 15% do 33%).

Nieźmiennie, od kiedy pytamy o prognozy warunków materialnych, najliczniejsza grupa badanych nie przewiduje ich zmiany w ciągu dwunastu miesięcy, natomiast proporcje liczących na poprawę i obawiających się pogorszenia ulegają pewnym wahaniom. Od grudnia 2013 roku do pierwszej dekady października 2020 roku liczba optymistów była większa niż pesymistów. Pod koniec 2020 roku pesymizm zaczął przeważać nad optymizmem, natomiast w kolejnych miesiącach odwrotnie – więcej było liczących na poprawę niż spodziewających się pogorszenia. Wraz ze wzrostem inflacji pesymizm w prognozach zaczął się pogłębiać. Począwszy od września 2021 roku obawiających się pogorszenia jest więcej niż oczekujących poprawy.

CBOS

RYS. 5. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:

Pesymizm w prognozach częściej wyrażają lepiej wykształceni respondenci (39% absolwentów wyższych uczelni obawia się pogorszenia) oraz mieszkańcy największych miast (45%). Przewidywania dotyczące warunków materialnych gospodarstw domowych w znacznej mierze zależą od ocen obecnej sytuacji. Ponad połowa niezadowolonych z obecnej sytuacji materialnej obawia się jej pogorszenia, oceniający ją średnio porównywalnie często obawiają się pogorszenia, co liczą na poprawę, natomiast zadowoleni w większości spodziewają się utrzymania *status quo*.

TABELA 4

Ocena własnych warunków materialnych	Przewidywania dotyczące warunków materialnych w ciągu najbliższego roku:		
	pogorszą się	pozostaną bez zmian	poprawią się
	w procentach		
Złe	59	38	3
Średnie	46	48	6
Dobre	19	65	16

W ciągu ostatniego roku oceny poziomu życia oraz warunków materialnych respondentów nie zmieniły się znacząco. Podobnie jak rok temu charakteryzując sposób gospodarowania pieniędzmi, największej grupie badanych starcza na co dzień, ale muszą oszczędzać na poważniejsze wydatki, a co trzeci ankietowany może sobie pozwolić na większą swobodę w gospodarowaniu domowym budżetem. Jednocześnie ponad połowa jest zadowolona z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, znaczna część ocenia je przeciętnie, a relatywnie niewielu jest niezadowolonych.

W obliczu rosnącej inflacji oraz wojny za naszą wschodnią granicą w porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosły natomiast obawy przed biedą, ubyłoby całkowicie spokojnych o swoją finansową przyszłość oraz pogorszyły się prognozy dotyczące warunków materialnych swoich gospodarstw domowych.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka